

Zejnir Fajić

FRAGMENTI IZ KRONIKE HADŽI HUSEJN-EFENDIJE MUZAFERIJE

Najpoznatiji član jedne od malobrojnih sarajevskih porodica iz XVI stoljeća, čiji potomci još uvijek žive, bio je hadži Husejn-efendija Muzaferija. On je rodonačelnik kasnijih Muzaferija i današnjih Sabrihafizovića u Sarajevu, koji su oko tri stotine godina činili uslugu Gazi Husrev-begovu vakufu i islamu. Sin je Muzafera, unuk spahije Oruča, a praukun spahije Kurd-Alije.

Rodio se u Sarajevu 1056/1646 godine, gdje je stekao osnovno obrazovanje, a zatim je nastavio i završio visoke škole u Istanbulu, odakle se vratio u rodno mjesto. Poznato je da je prije 1681. godine imenovan muderisom Gazi Husrev-begove medrese i veli se da je on bio prvi Sarajlija koji je zasjeo na ovo časno mjesto. Na tom položaju nalazio se preko četrdeset godina, sve do smrti. Godine 1683. stanovao je u Šejh-Ferruh mahali (danas Abdesthana i Zije Dizdarevića) i tamo postao mutevelija jednog vakufa za Česmu u toj mahali. Bio je propovjednik u raznim sarajevskim džamijama, a u jednom popisu vaiza, koji je izvršen poslije požara Sarajeva 1697. godine, upisan je kao vaiz džamije Buzadži-Hadži-Hasana na Logavinu sokaku. Javlja se među prvim građanima Sarajeva u oktobru 1697. godine kao supotpisnik značajnog mahzara u kojem prvi građani i funkcioneri Sarajeva i Bosne obavještavaju Portu da su, kada je austrijska soldateska provalila dolinom Bosne prema Sarajevu, a već je bio umro bosanski valija Mehmed-paša, ostali bez glave, te na svoju ruku izvadili vezira Mustafa-pašu Daltabana iz tvrđave u Počitelju, gdje je bio zatočen, i odredili ga da preuzme zapovjedništvo u obrani zemlje, pa mole cara da oprost i njemu i Daltaban-paši i predlažu da se taj paša postavi bosanskim valijom. Hadži Husejn-efendija Muzaferija javlja se i poslije, nekoliko puta, također kao supotpisnik memorijala porti.¹⁾

Godine 1121/1709. postavljen je beratom dersi-amom u Carevoj džamiji, s petnaest akći dnevno (5.400 godišnje), koja se je svota isplaćivala iz ciganske džizje.

1) Alija Bejtović: Pjesnik Sabit Alauddin Uzičanin kao sarajevski kadija i bosanski mulla, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga II-III, Sarajevo, 1974.

Godine 1128/1716. zastupao je, pred sarajevskim sudom, Bošnjaka Hadži Ismail-agu, sina Husejnova, osnivača medrese na Atmejdanu u Sarajevu, koji je bio nastanjen u Misiru, i u njegovo ime za tu medresu uvakufio hiljadu esedi-groša, odnosno 240.000 čuruk-akči.²⁾

Umro je 15. džumadel-ahira 1133. (13. IV 1721) godine i sahranjen je u haremu Buzadži-Hadži-Hasanove džamije na Logavinu sokaku (danas ulica Svetožara Markovića). Na nišanima mu nema natpisa, ali je u zidu harema, naprama njegovu grobu, bila uzidana kamena ploča, na kojoj se nalazio epitaf s kronogramom njegove smrti. Sada se ta ploča (veličine 80 x 50 cm) nalazi u zidu trijema, lijevo od ulaza u džamiju. Epitaf je napisan arapskim jezikom, u dva stiha, a navodi se da je rečenicu, čija brojčana vrijednost slova izražava godinu njegove smrti, izrekao sam hadži Husejn-efendija, što se da zaključiti iz samog kronograma koji glasi:

مات مولانا حسين ابن المظفر قائل
رب نور مضعى بالنور وارحم
قال قبل الموت تبشيرا لاصحاب العزرا
قد سمعنا قبل تاريخه ادخل جنتي
فى ١٥ ج سنة ١١٣٣

*Umro je Mevlana Husejn, sin Muzafera, izgovarajući:
"Bože, osvjetli moj grob svjetlom i smiluj se mojoj
starosti!"*

Ovo je rekao prije smrti, kao radosnu vijest onima, koji ga žale. Čuli smo kao kronogram poziv: "Uđi u raj!"

15. džumadel-ahira 1133. (13. IV 1721)³⁾

Sam hadži Husejn-efendija Muzaferija imao je sedam sinova: Ebu Jahja Muhamed Seid, Ahmed Rešid, Abdullah, Omer, Salih, Ismail i Sulejman i sve ih spominje i hvali autor jedne anonimne pjesme o Sarajevu. Najstariji, Muhamed Seid, bio je imam i hatib Gazi Husrev-begove džamije. Umro je u šabanu 1155 (1742) godine. Kronogram njegove smrti, napisan na arapskom jeziku, zabilježio je M. E. Kadić u svom Zborniku. Spomenuti Muhamed Seid bio je učen čovjek, a imao je i dobru narav.

Muzaferija je bio vrlo obrazovan; posjedovao je veliku biblioteku, jer se i danas nađe pokoji rukopis koji je pripadao toj biblioteci. Pored muđeriske i vaiske dužnosti, bavio se, između ostalog, i astronomijom. On je također bilježio važnije događaje svoga vremena. Međutim, nije poznato gdje se nalazi njegova kronika (medžmua). Nekoliko bilježaka iz te kronike zabilježio je M. E. Kadić u svoj Zbornik. Tako je, na primjer, zabilježio tri pisma Gaibije Mustafe (IV, 29-31/2) i nekoliko kronograma smrti uglednih građana Sarajeva (IV, 58/2 i 59/2).

2) Dr Hazim Šabanović: Književnost muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima, Sarajevo, 1973.

3) Mehmed Mujezinović: Islamska epigrafika u BiH, knjiga I, Sarajevo, 1974.

Kadić, međutim, prenosi iz te kronike i neke događaje, koji su se dogodili poslije smrti Husejna Muzaferije. Npr. požare u Sarajevu iz 1143/1730. i 1145/1732 (V, 86/2 i 92/2), dakle, deset odnosno dvanaest godina poslije Husejnovne smrti. Znači, da je neko njegove bilješke nastavio, a možda je čitava kronika djelo nekog drugog Muzaferije, što je malo vjerovatno. O tome nam nije ostavio bilo kakve napomene. M. E. Kadić je, prilikom prepisa ovih bilježaka, jamačno bio u mogućnosti to ustanoviti.

U jednom rukopisu (medžmui) Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu (br. 2649, L. 50-62 i 73^b-74^a) nalaze se dva pisma hadži-Husejn-efendije Muzaferije na arapskom jeziku, upućena nekom Džemaluddinu u Medinu. Nakon što iznesemo sadržaj ovih pisama, donijecemo kronološkim redom prijevod njegovih bilježaka koje su sačuvane u Kadićeve Zborniku.

U prvom pismu, koje je poslao 1111/1699. godine spomenutom Džemaluddinu u Medinu, a koje je pisao u izbjeglištvu, Husejn-efendija izražava osobito poštovanje adresatu, nazivajući ga svojim učiteljem, i obavještava ga da je primio njegov pozdrav i vijesti, poslate po nekom prijatelju hadži-Hasanu. Zatim se ispričava što mu kasno odgovara i kaže da je bio spriječen teškim preprekama i općim poremećajem prilika koje su sličile propasti svijeta, "jer smo napadnuti (1109 i 1110 = 1697. i 1698) od nevjernika, zvanih "Benu-asfer", tj. Austrijanaca, koje je predvodio princ Evgen Savojski, a kojeg zbog njihova neprijateljstva i rušilačkog djelovanja naziva "Benu-asfer" — ljudi bijele, odnosno blijedo-bijele boje — kako su Arapi u početku islama nazivali Bizantinca, neprijatelje islama. Poslije se taj naziv upotrebljavao za sve inovjerce, koji su bili bijele kože, pa tako i za pojedine evropske narode. Opisujući djelovanje napadača, u pismu se kaže da su "kao skakavci širili po zemlji nered: rušili gradove, palili kuće i naselja, pobili starije osobe, a mlađe odveli u ropstvo". Zatim kaže da je on s nekim izbjegao iz Sarajeva nekud "na jug" i opisuje svoje teške rane na srcu zbog svega što se je dogodilo. Po zaključenju mira s neprijateljem (Karlovački mir 1699. godine), povratili su se u porušeno i spaljeno Sarajevo i počeli ga obnavljati. U prvi mah, kako kaže, obnovili su i popravili oko dvije hiljade kuća, četrdeset i četiri džamije i mesdžida i oko hiljadu dućana i prodavaonica. Na kraju Husejn-efendija kaže da i njegovi sinovi Muhamed Seid, Ahmed Rešid i Abdullah šalju selam i ljube ruke adresatu.

Godine 1123/1711. poslao je po hadžijama u Medinu drugo pismo spomenutom Džemaluddinu. I u ovom pismu, adresant izražava veliko poštovanje prema adresatu, pozdravlja njegovu djecu, učenike i prijatelje, izvještava ga da je od njega primio dar (hurme) i pismo (magalla), puno očinskih savjeta, mudrosti i znanja. Husejn-efendija se i u ovom pismu ispričava, što je zakasnio s odgovorom na tu poslanicu, jer je, kaže, bio po potrebi na selu izvan Sarajeva, kada su hadžije odlazile. Izvještava ga da mu šalje tri madžarije, a njegovi sinovi: Ebu Jahja, Muhamed Seid, Ahmed Rešid, Abdullah, Omer, Salih, Ismail i Sulejman "šalju mu izraze poštovanja" ("ljube mu skute i ruke"), s molbom da ih blagosivlje. U ovom pismu Husejn-efendija se ne žali na stanje, nego kaže "da su on i njegovi sinovi dobro". Na kraju dodaje da su te godine, zbog otvorenog neprijateljstva Rusa, otišli na Rusiju iz Bosne: paše, vojska, zaimi i age. Ispod toga pisma nalazi se tekst pisma, koje je, kako se iz sadržaja razumljivo, poslao isti alim iz Medine hadži-Husejnu Muzaferiji.⁴⁾

4) Dobrača Kasim: Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Gazi Husrevbegove biblioteke u Sarajevu, svezak II (u rukopisu).

Završavajući iznošenje sadržaja ovih dvaju pisama, prelazimo na fragmente iz Kronike. Tu su prvo navedena tri pisma Mustafa-efendije Gaibije, a onda slijede zapisi o događajima.

Prvo Gaibijino pismo u prijevodu glasi:

PREPIS PISMA KOJE JE NAPISAO GAIBI MUSTAFA-EFENDIJA, NASTANJEN U BANJOJ LUCI, BANJALUČKOM KADIJI DAVUD-EFENDIJI⁵⁾

Ja sam neuk čovjek, ništa ne znam. Jedan čovjek je rekao u poglavlju o abdestu (kada se čovjek konfrontira sa ženom), tada nema ni sabiranja, ni dijeljenja, ni kvadriranja. Ako se to odnosi na dijeljenje, ja to ne znam, niti (znam) šta on govori. Ne poznajem ni to ni to. Znete li vi? Ja nisam učio feraiz, osim poglavlja Avli.

Što se pak tiče slavljenja ženskog svijeta, izuzimajući brigu o brojnoj porodici, ja ni o tome ništa ne znam. Šta mogu, zar ne?

Primio sam tvoj "Multekal-ebhur" koji je u dobrom stanju i tvoja pisma. Šta ćeš! Držiš li se Beograda ili banjalučkog saraja to je isto. Ako tamo nešto ne može, Beograd i Banja Luka nisu podesni za neki posao. Istanbul je nešto drugo. Ali on i vaši nevaljalci narediše ubojstvo nekih sultana. Šta učiniše sa sultanom Ibrahimom? Ili, pak, šta učiniše od sultana Osmana? Ili kakve ljude pobiše poput Abdurrahima ili Mahmuda. Oni su ta djela počinili svojim riječima. (Šta li će biti) kada živo zakopano žensko dijete bude upitano, zbog kojeg je grijeha ubijeno.

Jedno vrijeme su govorili, da si ti poharao Užice. I dobro si učinio. Da te vidim (pokaži se), šta ćeš sve učiniti Banjoj Luci. Moja je briga to. Na čitavom svijetu ne mogu da nađem nešto čime bih se oduševio. Mnogo štošta sam htio, a mnogo toga je bilo potrebno (odgovaralo je). Ne znam, šta bih. Znete li vi?

Svima ponaosob, i tebi posebno, od nas vama svima, bezbroj iskrenih dova (molitvi). Ali, koja je to dova, koju bi Bog uslišao od jednog odmetnika. Međutim, ako baš insistirate, neka bude tako. Nemoj nas odati, sakrij pismo, a mi smo (tvoji) dobroželitelji pred Bogom. A dove upućujemo Bogu za vas, Davud-efendija, i za naiba Mustafa-efendiju. Ne znam ime vašeg zastupnika ovdje. Mi znamo vas, i to je dovoljno. Iskažite Mehmed-Čelebiji ljubav i pažnju.

Drugo Gaibijino pismo u prijevodu glasi:

I OVO JE PREPIS PISMA GAIBI MUSTAFA-EFENDIJE KOJE JE UPUTIO VELIKOM VEZIRU SULEJMAN-PAŠI U BEOGRAD.

Poslije toga (a zatim), u ovom varljivom životu nije viđen nijedan sumrak, koji nije imao svoga druga.

Usjekao sam 197 kola drva, poslao ih na pazar, niko nije kupio ni za jednu akču. Ako bi to bilo natovareno (tovarima), povećala bi se cijena.

Veoma se radujem, da su pokloni upućeni na svoje mjesto, i da se nisu pojavile nikakve zapreke.

Za pojavu ovoga stanja ja sam veoma veseo, a zašto nisu vesela ostala stvorenja (narod) svijeta, rekoh.

Ima vremena, a kad postavih pitanje: "Zar nije došlo?" – odgovorio je: "Došlo je!" Ako nagovorim drugog da pita, on veli: "Uredu!"

5) Kako se vidi, ovo i slijedeća dva pisma su Gaibi-Mustafa-efendije. Ova su pisma pisana na nama čudnovat, nerazumljiv i mističan način. Ona vrve s tajnama i riječima prenesenog značenja. Kao što M. Handžić kaže, pisma je teško doslovno prevesti, pa ih unekoliko, predočavamo bar po smislu.

A kada se rekne, da i mi napravimo jedan park za pojavu ovog stanja.

Vrijeme će pobijediti. Sada je na Kupreškoj visoravni podignut hajdučki bajrak. Mi smo putnici. Pod ovom obavezom našao nas je čovjek koji je poslao pismo. Dvopeci su pripremljeni, konji su energični, mačevi isukani, strijela jedna, luk dugačak, ne zna ko pita. Dok ne dođe neko ko sve zna i ko ništa ne zna, nema ništa. Toga je mnogo, nema ništa. Ti znaš, sve znaš, a ipak ne znaš. Oni ništa ne znaju. Izvoli se nasloniti na časni znak, godine 1097/1685.

*Siromašni Gaibi,
hajdučki vođa na Kupresu*

Prijevod trećeg Gaibijina pisma glasi:

I OVO JE TAKOĐER PREPIS PISMA GAIBI-MUSTAFA-EFENDIJE, KOJE JE POSLATO VELIKOM VEZIRU SULEJMAN-PAŠI.

Poštovani moj sine Sulejman-beže, molio si naš blagoslov. Ne znam. Kod mene je tako, da će otići neko s ovoga svijeta bez vjere, ko moli jednog silnika za svoje ciljeve. U historijama koje ja ne znam zabilježena je priča o Bauru. Naročito u Osmanском carstvu nema ni jedne vjere a da nije puna nasilja. U pogledu mita, to ste učinili toliko javnim, da se samo pomoću njega svršava posao.

Kada je Svevišnji naredio, da iz blagoslovenog Nila bude izvađeno hazreti-Jusufovo časno tijelo, i kada je putujući u mramornom sanduku, kada je, smatrajući da je to sanduk, njegovo prelijepo tijelo ukrasilo mjesto gdje je pristalo, kada je prostrta mržnja na hazreti Musa-a i one koji su ga donijeli, čule su se časne riječi da je to u to sretno vrijeme jedna žena prolila čanak kiselog mlijeka, ali njegovo uho nije čulo ženino pomaganje, da to ne bi ostalo od ovoga svijeta za onaj svijet. U ovoj blagoslovenoj godini, pošto u Budimskom polju ima veoma mnogo krša, obećano je četrdeset vesala i tri kobile. Moj sine Sulejman-beže, dugo mi živio i neka je uvijek sreća uzate!

Napisano 19. zul-hidžeta 1097/1685. godine.

KRONOLOŠKI ZAPISI KOJE JE PRENIO KADIĆ IZ MUZAFERIJINE KRONIKE GLASE:

26. šabana 1100/1688. godine u Sarajevu je umro Evreni-zade Salih-aga. Isto tako u spomenutom gradu umro je muezin Šejh Ferruhove džamije Mehmed Čelebi, 14. džumadel-ahira Vudžula-zade Mustafa, a 26. zul-kadeta 1101/1689. godine umro je Kutub Husejn-efendija.

... Stričević spomenutog H. Muzafera, Hadži Derviš, sin umrlog Abdurrahmana, sin spahije Kurd-Alije, umro je 1101/1689. godine i ostao njegov sin Mustafa Čelebi, a 6. muharrema 1102(1690. godine umro je, u spomenutom gradu, Isbe'i Husejn-efendija.

U srijedu 25. safera 1109/1697. godine sultan Mustafa-han doživio je veliki poraz islamske vojske u Senti, na rijeci Tisi, koja se nalazi u blizini Temišvara. Oni, koji su tamo herojski izginuli, su ovi: Veliki vezir Almas Mehmed-paša, valija Čutahije Misir-oglu Ibrahim-paša, gradonačelnik Temišvara, stariji Džafer-paša, valija Adane Fazli-paša, zapovjednik jeničara Mahmud-paša. Ovo je prst vezira.

Miri-miran Dijari-Bekra Ibrahim-paša, miri-miran Rumelije mlađi Džafer-paša, miri-miran Zul-kaderije Junus-paša, miri-miran Alonije mutesarraf Kaplan-paša, miri-miran Janjanin Bektaš-paša, mutesarraf Hodavendi Kara Mevlud-paša, mutesarraf Tekije Hasan-paša, valija bivšeg Sokola Sulejman-paša, mutesarraf Amasije Mahmud-paša, Kočur-oglu Mehmed-paša, miri-miran Husejn-paša, Fočanin Džafer-paša, Stočanin Murtez-paša. Ovi su sa dva tuga (znak pašinog dostojanstva, a dobivali su ga begler-bezi). Spomenutih je bilo trinaest.

Aga pandurske grupe Sarajlija Fadlullah-aga, čehaja odreda Abas-aga, šef lovačkog odreda Ahmed-aga, starješina pomoćne sudske službe Mustafa-aga, glavni oružar Mahmud-aga, glavni tobdžija Alijaga. Ovo su age sejmena (pandura), a njih je bilo šest.

Iz Anadolije dvanaest pukovnika, iz Rumelije četrnaest, iz Adane četiri, iz Dijari-Bekra jedan, trideset i četiri čorbadžije, a više od dvadeset hiljada jeničara, sejmena i juruka herojski je izginulo.

Poslije ove bilješke, Kadić navodi da je bosanski pjesnik Fidaija spjevao pjesmu rugalicu za bosanske spahije i vojsku, koji su se spasili i pobjegli sa ovog bojnog polja i donosi tu pjesmu, a onda se, na drugom mjestu, opet nastavlja citati iz Muzaferijine kronike, i to:

U mjesecu zil-kadetu 1143/1730. godine u Sarajevu se pojavila vatra iz dućana puškara i za jedan sat izgorjele su sve kuće u kazandžijskoj i bojadžijskoj čaršiji i njihovoj okolini. Vatra se pojavila u poslijepodneвно vrijeme.

U mjesecu ramazanu 1145/1732. godine, poslije akšama, u Sarajevu se pojavila vatra iz jednoga dućana u kazandžijskoj čaršiji i izgorjele su kuće u spomenutoj čaršiji, attarima i saračima.

SUMMARY

In this article the author presents some fragments from the Chronicle of Haji Husejn-effendi Muzafferija (in translation from Turkish) and the contents of two letters written in Arabic. These fragments are preserved in the Codex of M. E. Kadić. Unfortunately, it is still unknown where the Chronicle is kept although it is certain that it existed. The fragments preserved in Kadić's Chronicle deal with the following themes: three letters of Gaibi Mustafa-effendi, some chronograms regarding the death of distinguished citizens of Sarajevo, the heroic death of viziers, pashas, valis, "mutesarrifs" (governors) and others who were under the command of sultan Mustafa-khan in Senta at the river Tisa (near Temišvar) and the fires in Sarajevo in 1730 and 1732.

